

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Muu, mikä?

2. Pidätkö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita:

-

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita:

-

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

-

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Vastaavat periaatteet ovat ohjanneet soveltamiskäytäntöä jo nykyisin.

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Kun pohditaan, mikä lainsäädännös tulee sovellettavaksi, sosiaalihuoltolain mukaan on valittava se säännös, joka parhaiten toteuttaa asiakkaan etua. Periaatetta on sovellettava silloin, kun tietty sosiaalipalvelu voitaisiin myöntää kahden eri lainsäädännön perusteella.

Ehdotetun vammaispalvelulain 2 §:n 5 momentin erityisellä suojasäännöksellä halutaan ehkäistä tilanteita, joissa maksun määrääminen tosiasiallisesti yksittäistapauksessa estäisi tai oleellisesti vaikeuttaisi palvelun järjestämisen tai sen toteuttamisen. Suojasäännös velvoittaisi arvioimaan vammaisen henkilön palveluista tai vammaispalveluiden ja ensisijaisen lainsäädännön mukaisesta palvelukokonaisuudesta tehtävän päätöksen perusteella, mikä merkitys määrättävällä tai jo määrättyllä asiakasmaksulla on asiakkaalle. Ensisijaisen lainsäädännön mukaan järjestetyistä palveluista määrättävä maksu olisi jätettävä määräämättä, perimättä tai sitä olisi alennettava, jos maksu estäisi tai vaikeuttaisi oleellisesti vammaisen henkilön palveluiden yksilöllisen järjestämisen tai jos siihen olisi syytä huollolliset näkökohdat huomioon ottaen.

Asiakas- ja potilasturvallisuuskeskus katsoo, että em. erityinen suojasäännös riittää varmistamaan päätösharkinnassa sen, että asiakasmaksu ei toimi asiakkaan etua vaarantavana ja siten lainsäädännön valintaa ohjaavana tekijänä.

Asiakas- ja potilasturvallisuuskeskus vastustaa ehdotettua muutosta sosiaalihuoltolakiin, jonka mukaan asiakkaan edun arvioimiseen ei vaikuttaisi jatkossa se, olisivatko palvelut asiakkaalle maksullisia vai maksuttomia tai se, kuinka suuri asiakasmaksu mahdollisesti olisi. Ehdotettu muutos ei vaikuttaisi vain kyseessä olevaan vammaispalvelulain soveltamiseen, vaan laajemminkin niin, että sosiaalihuollon asiakkaan edun arvioimiseen vaikuttavia tekijöitä rajattaisiin ja viranhaltijan tosiasiallista harkintavaltaa kavennettaisiin. Muutoksella sosiaalihuollon yleislakiin voi olla sellaisia vaikutuksia, joita tässä hallituksen esityksessä ei ole arvioitu.

Asiakkaan etua arvioitaessa on voimassa olevan sosiaalihuoltolain mukaan kiinnitettävä huomiota siihen, miten eri toimintatavat ja ratkaisut parhaiten turvaavat mm. asiakkaan ja hänen läheistensä hyvinvoinnin sekä asiakkaan itsenäisen suoriutumisen ja omatoimisuuden vahvistumisen sekä läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet. Vaikka asiakasmaksuja ei ole kyseisessä pykälässä mainittu erikseen, on selvää, että tietyissä tilanteissa taloudellisilla seikoilla (ml. asiakasmaksut) voi olla vaikutusta asiakkaan ja hänen läheistensä kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin ja itsenäiseen suoriutumiseen.

Asiakkaiden yhdenvertainen kohtelu ei ole sopiva perustelu siihen, että asiakasmaksut jätetään asiakkaan edun arvioinnin ulkopuolelle, silloin kun on kyse asiakkaan yksilöllisen tilanteen kokonaisvaltaisesta huomioimisesta. Yhdenvertainen kohtelu edellyttää samanlaista kohtelua keskenään samanlaisissa tilanteissa ja vastaavasti erilaista kohtelua erilaisissa tilanteissa. Sosiaalihuollossa on edelleen tarpeellista arvioida asiakkaan etua yksilöllisesti ja räätälöidä kullekin asiakkaalle juuri hänen tilanteeseensa parhaiten sopivat ratkaisut.

Asiakasturvallisuuden ulottuvuuksiin kuuluu fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen turvallisuuden ohella taloudellinen turvallisuus. Sosiaalihuoltolain mukaisia päätöksiä tehtäessä joudutaan arvioimaan myös muun kuin asiakasmaksuja koskevan lainsäädännön aiheuttamien kustannusten vaikutusta

asiakkaan ja asiakasperheen elämään ja etsimään niiden mahdollisesti kielteisiä vaikutuksia pienentäviä ratkaisuja eri tilanteisiin.

Merkille pantavaa on se esityksen perusteluissa todettu, että soveltamiskäytännössä asiakasmaksuilla on joissain ratkaisuisa katsottu olevan merkitystä lainvalintatilanteissa. Säännöksen tulkinnasta ja sen vaikutuksesta lainvalintaan on esitetty toisistaan poikkeavia näkemyksiä. Näin ollen myös muu kuin nyt ehdotettu soveltamiskäytäntöä selkeyttävä ehdotus lienee mahdollinen.

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Ehdotus vammaispalvelulakiin lisättävästä suojasäännöksestä turvaisi vammaisen henkilön asemaa tilanteessa, jossa hänen palvelunsa voitaisiin järjestää ensisijaisen lainsäädännön perusteella, mutta maksun periminen estäisi sen tai vaikeuttaisi sitä oleellisesti.

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

Vammaispalvelulain soveltamisalaa esitetään täsmennettäväksi niin, että vammaispalvelulain mukaisia palveluita myönnetään vain, jos ensisijaisessa lainsäädännössä tarkoitetut palvelut eivät ole asiakkaalle riittäviä ja sopivia. Lisäksi esityksessä täsmennetään, että vammaispalvelulain perusteella järjestetään palveluita vammaiselle henkilölle vain, jos hänen avun tarpeensa poikkeaa siitä, mikä on henkilön elämänvaiheessa tavanomainen avun tarve.

Vammaisen henkilön määritelmän ehdotetulla muutoksella ei muutettaisi hallituksen esityksessä (191/2022) olevan määritelmän kattamaa erilaisista pitkäaikaisista toimintarajoitteista aiheutuvaa välttämättömän avun ja tuen tarvetta tai niitä mainitussa esityksessä kuvattuja tilanteita, joissa tarve voi ilmetä.

Asiakas- ja potilasturvallisuuskeskus yhtyy hallituksen esitysluonnoksen perusteluihin, joiden mukaan vammaispalvelulain soveltamisalan täsmentämättä jättäminen sisältäisi ilmeisen riskin palveluiden kohdentumisesta muun kuin palvelutarpeen arvioinnin perusteella ja lain erilaisesta soveltamisesta eri hyvinvointialueilla. Soveltamisalan tarkentamisen myötä vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuus lisääntyy ja hyvinvointialueilla on paremmat edellytykset soveltaa lainsäädäntöä yhdenmukaisesti.

Asiakas- ja potilasturvallisuuskeskus pitää asiakasturvallisuuden toteutumisen näkökulmasta erittäin tärkeänä, että hyvinvointialueet järjestävät sosiaalihuoltolain ja vammaispalvelulain mukaiset palvelut asukkaidensa palvelutarpeiden mukaisesti.

Koskela Satu
Asiakas- ja potilasturvallisuuskeskus

